

Corporate governance in bestuurlijk joods Nederland¹

Mr. M.L. Mock is werkzaam in het bedrijfsleven. Tevens is hij bestuurder van enkele joodse organisaties. Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel.

Transparantie en het afleggen van verantwoording aan belanghebbenden, beide kernpunten van corporate governance, zijn essentieel voor goed functioneren, ook voor non-profit organisaties. In een aantal actuele situaties is gebleken dat deze kernpunten ook voor bestuurlijk joods Nederland richtsnoer voor verbeteringen bieden.

1. Inleiding

Corporate governance is voor stichtingen, verenigingen en kerkelijke organisaties van wezenlijk belang. Immers transparantie en het afleggen van verantwoording aan belanghebbenden, beide kernpunten van corporate governance, zijn essentieel voor goed functioneren, ook voor non-profit organisaties.² De afgelopen jaren is door de grote ondernemingen in Nederland veel aandacht besteed aan corporate governance. Vennootschappelijk Nederland, effectenbeurs en vakorganisaties hebben door middel van de commissie-Peters en vervolgens de Monitoring Commissie Peters II gestructureerd getracht corporate governance op een hoger plan te brengen. Vervolgens hebben de SER en het kabinet zich over aspecten van corporate governance uitgesproken en zijn thans voorstellen voor nieuwe wetgeving aan de orde.

Voor beursgenoteerde ondernemingen wordt een relatie gelegd tussen het goed economisch functioneren en het voldoen aan de principes van corporate governance.³ Ook voor stichtingen, verenigingen en kerkelijke organisaties zou een dergelijke relatie goed aantoonbaar kunnen zijn. Economische gegevens zullen daarbij minder inzicht bieden, zodat er meer aandacht behoort te zijn voor transparantie als zodanig (bijvoorbeeld zijn er heldere benoemingsprocedures voor bestuurders en is hun onafhankelijkheid verzekerd?), en het afleggen van verantwoording aan belanghebbenden.⁴

Tegen de achtergrond van de kernpunten van corporate governance zal in dit artikel worden ingegaan op actuele ontwikkelingen inzake corporate governance in bestuurlijk joods Nederland. Aan de orde komen de vertegenwoordiging naar buiten, de onderlinge samenwerking en de samenwerking met derden. In de eerste plaats betreft dat de externe vertegenwoordiging van de georganiseerde joodse organisaties binnen het Centraal Joods Overleg Externe Belangen (CJO)⁵, en vervolgens de (wijziging van de) bestuurlijke inrichting van een koepelorganisatie met uitvoerende taken op het gebied van maatschappelijk werk en welzijn, de Stichting

Joods Maatschappelijk Werk.

Ten slotte zal worden ingegaan op de gecreëerde structuur ten behoeve van de uitvoering van restitutie van tegoeden van joods bezit ten gevolge van de Tweede Wereldoorlog. Deze bespreking zal worden beperkt tot de organisaties die zijn opgezet om tot een verdeling te komen van gelden, waarover tussen de Nederlandse overheid, banken, effectenbeurs, verzekeraars en de joodse gemeenschap overeenstemming is bereikt.⁶

2. Centraal Joods Overleg

Het CJO is een vereniging met als leden de drie joodse kerkgenootschappen in Nederland, te weten het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap (NIK), het Verbond van Liberaal-Religieuze Joden in Nederland en het Portugees-Israëlitisch Kerkgenootschap (PIK), alsmede de Stichting Joods Maatschappelijk Werk (JMWW), de Federatie Nederlandse Zionisten (FNZ) en de Stichting Centrum voor Informatie en Documentatie Israël (CIDI). Dit samenwerkingsverband heeft tot doel 'de externe belangen van de Joodse Gemeenschap in Nederland op planmatige en efficiënte wijze te behartigen door als spreekbuis en adres van deze gemeenschap te kunnen fungeren'. Als reden van oprichting is vermeld: 'In tegenstelling tot in het verleden vertegenwoordigt geen enkele joodse organisatie meer dan 20% van de Nederlandse Joden. Ad hoc-samenwerking is mogelijk, maar is minder efficiënt en heeft het karakter van "brandjes blussen". Planning voor de toekomst is gewenst.⁷ Sinds zijn formatie heeft het CJO zich evenwel in hoofdzaak beziggehouden met restitutie van tegoeden van joods bezit ten gevolge van de Tweede Wereldoorlog.

Transparantie en het afleggen van verantwoording schoten te kort bij het opereren van het CJO inzake de restitutieproblematiek, en voldeden niet aan de principes van corporate governance. Afhankelijk van het belang van de zaken die zich voordoen, wordt transparantie bereikt door periodieke schriftelijke informatie (per jaar, halfjaar of kwartaal) of incidentele infor-

1. Bij de totstandkoming van dit artikel is dank verschuldigd aan drs. H.S. Menco vanwege zijn nuttige suggesties.

2. Zie onder meer B. Wessels, 'Corporate governance: niet voor beursvennootschappen alleen', *StV* 1998, p. 45; *Rapport van de commissie Health Care Governance, aanbevelingen voor goed bestuur, goed toezicht en adequate verantwoording in de Nederlandse gezondheidszorg*, november 1999.

3. P.W. Moerland, 'Structuuregeling en zeggenschapsrechten', *Ondernemingsrecht* 2001, p. 267 (gebaseerd op empirische onderzoeksresultaten) en daar aangehaalde literatuur.

4. Vgl. de eisen die gesteld worden door de Stichting Centraal Bureau Fondsenwerving bij inzameling van geld voor goede doelen en de verlening van het CBF-keur, www.cbf-keur.nl.

5. Het betreffende deel van dit artikel is een verdere bewerking van een artikel van schrijver in *Het Financieel Dagblad*, 11 april 2001, 'Centraal Joods Overleg: Repareer het dak nu!'

6. Overeenkomst inzake een definitieve en finale regeling van verzeeringen van door de Tweede Wereldoorlog getroffen verzekerden die vervuld zijn op grond van hun jood-zijn tussen CJO en Verbond van de Verzekeraars, 8 november 1999; Regeringsstandpunt inzake Rechtsherstel na de Tweede Wereldoorlog, 21 maart 2000 en akkoord met CJO daaronter; afsonderlijke overeenkomst tussen CJO e.o. en de Nederlandse Vereniging van Banken, de Vereniging voor de Effectenhandel in opheffing en Amsterdam Exchanges, 15 juni 2000.

7. Reglement bij oprichting d.d. 19 maart 1997 van het 'Centraal Joods Overleg Externe Belangen', preambule en toelichting bij de preambule. Eind 1998 is het CJO als vereniging voortgezet.

matie naar aanleiding van een bepaalde gebeurtenis of feit aan een controlerend lichaam of toezichthoudend orgaan. Dit kan, en moet in bepaalde gevallen, ondersteund worden door informatiebijeenkomsten, persberichten, brochures, al dan niet elektronisch via een website verkrijgbaar.⁸

Feit is dat het CJO, onder druk van diverse belangengroepen, blijkbaar zelf heeft ingezien dat haar legitimatie onvoldoende was. Het CJO koos om zijn draagvlak te verbreden voor een ad hoc- en informele samenwerking met het Adviescollege Restitutie en Verdeling en het Platform Israël.⁹ De ondoorzichtigheid nam daardoor slechts toe. Het alternatief om een referendum te houden over de wijze van verdeling van de voor restitutie beschikbare gelden liet men nauwelijks gemotiveerd varen. Dit alles roept de vraag op waarom de samenstelling van het CJO nog steeds is, zoals zij is. De beantwoording van deze vraag is van belang voor de toekomst van het CJO en voor de representativiteit van de vertegenwoordiging van de (georganiseerde) joodse gemeenschap in Nederland. Je moet je dak repareren als de zon schijnt.¹⁰

2.1. Legitimatie CJO

Centrale vraag bij de samenstelling is of het CJO voldoende legitimatie bezit om de belangen van de joodse gemeenschap in Nederland te behartigen. Dat de joodse gemeenschap slechts in (te) beperkte mate georganiseerd is, is uiteraard een lastig gegeven, maar neemt niet weg dat onderscheid gemaakt kan worden tussen de representativiteit van de verschillende CJO-deelnemers bij de legitimatie van het CJO. De deelnemende kerkgenootschappen kennen leden en JMW, fictief soms als vierde joods kerkgenootschap aangeduid, heeft geen leden. FNZ kent een beperkt aantal leden en CIDI bezit geen leden maar een beperkt aantal donateurs. Toch ligt de situatie voor JMW anders dan voor FNZ en CIDI. JMW heeft een groot aantal joden aan zich weten te binden, die geen lid zijn of willen zijn van de kerkgenootschappen. Daarmee heeft JMW een eigen, deels ongebonden, achterban, die kwantitatief waarschijnlijk niet onderdoet voor de achterban van de kerkgenootschappen.

Bij gebreke aan een werkelijk eigen achterban bieden FNZ en CIDI geen toegevoegde waarde voor de representativiteit van het CJO. Hun betrokkenheid bij Israël is geen monopolie van deze organisaties; ongeacht de spanningen in het Midden-Oosten zal vrijwel elke jood in Nederland, en vrijwel elke joodse organisatie in Nederland Israël een warm hart toedragen. Bij dit alles is het natuurlijk niet uitgesloten, dat representanten van andere organisaties dan de in het CJO vertegenwoordigde partijen op grond van hun persoonlijke kwaliteiten, verdiensten of ervaring als bestuurder of adviseur van het CJO optreden, doch dat leidt wezenlijk tot een andere

samenwerkingsvorm en samenstelling dan thans aan de orde is. Het CJO zou als spreekbuis van de joodse gemeenschap in Nederland aan kracht en aan legitimatie winnen door structureel een bredere samenstelling te realiseren. Duplicaties dienen daarbij uiteraard zoveel mogelijk te worden voorkomen.

2.2. Verantwoording

Direct in verband met de legitimatie van het CJO staat de wijze waarop de aangesloten organisaties in het CJO verantwoording afleggen aan hun achterban, over de wijze waarop zij in het CJO participeren en de werkzaamheden van het CJO. Helaas moet geconstateerd worden, dat ook voor (een deel van) de organisaties, die wél leden kennen of een duidelijke achterban bezitten, het afleggen van verantwoording veel te wensen overlaat. De voorzitters van de kerkgenootschappen, JMW, de secretaris van het NIK en vertegenwoordigers van FNZ en CIDI vormen het bestuur van het CJO. Echter in de praktijk wil dat gezinszins zeggen, dat zij over hun doen en laten in het CJO of als CJO-bestuurder verantwoording afleggen aan de afvaardigende instelling, hun dagelijks bestuur of algemeen bestuur of een equivalent daarvan.

Een daadwerkelijke, zorgvuldige verantwoordingsprocedure is zonder onoverkomelijke aanpassingen mogelijk. Daartoe zou het gewenst zijn om duidelijke afspraken te maken tussen CJO en de aangesloten instellingen. Uitgaande van de hiervoor genoemde deelnemers (met legitimatie om deel uit te maken van het CJO), de drie joodse kerkgenootschappen en JMW, zou periodiek verantwoording dienen te worden afgelegd aan respectievelijk de Centrale Commissie van het NIK, Algemeen Bestuur van het Verbond van Liberaal Religieuze Joden, het College van Parnassus van het PIK en het algemeen bestuur van JMW, en aan eventueel nieuw toe treden participanten. In combinatie daarmee zou het gewenst zijn dat het CJO-bestuur als zodanig periodiek verantwoording aflegt aan (afgevaardigden van) de participanten.

Gelet op de leemten in de samenstelling van het CJO dient verder de toetreding van nieuwe participanten met de nodige voortvarendheid te worden gerealiseerd. Pas indien deze leemten zijn ingevuld, zal van een daadwerkelijke representatieve samenwerking bij de vertegenwoordiging van de externe belangen van de joodse gemeenschap in Nederland sprake zijn. Het afleggen van verantwoording zal daardoor ondersteund worden.

3. Joods Maatschappelijk Werk en JMW Governance

De discussie over corporate governance bij JMW, JMW Governance, waarbij met name een wijziging van de bestuursamenstelling

8. Helaas is op het moment van afsluiten van dit artikel in oktober 2001 het CJO-jaarsverslag 2000 nog niet verschenen.

9. Het Platform Israël werd opgericht in mei 1999 door een tiental organisaties van Nederlanders in Israël ten einde de belangen op het gebied van rechtshandelen te coördineren. Sinds juli 2001 is het Platform een Israëlische stichting (Jaarsverslag 1999-2000). Het Adviescollege Restitutie en Verdeling werd in juni 1999 door het CJO ingesteld. Daarin hebben zitting 9 (later 6) organisaties gericht op Holocaustproblematiek (Verslag van het CJO 1999 als opgenomen bij het NIK-jaarsverslag 1999, p. 71).

10. Inmiddels is informeel sprake van de mogelijke toelating bij het CJO van het Platform Infrastructuur Nederland (PIN), een vereniging van instellingen die gericht zijn op het behoud en de versterking van de joodse infrastructuur in Nederland, alsmede samenwerkende joodse jongerenorganisaties.

wordt beoogd, is reeds enige tijd gaande.¹¹ JMW kent een algemeen bestuur met ca. 70 bestuursleden en een dagelijks bestuur van tenminste 7 bestuursleden (het dagelijks bestuur maakt deel uit van het algemeen bestuur).

Het dagelijks bestuur heeft enkele jaren geleden een nieuw bestuursmodel voorgesteld, waarbij het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur vervangen worden door een raad van toezicht. Na gebreken bezwaren wordt thans een andere structuur voorgesteld, waarbij de raad van toezicht vertegenwoordigers zal kennen van een te creëren gemeenschapsraad, en van de reeds bestaande cliëntenraad, en van de ondernemingsraad. Het algemeen bestuur wordt in dat voorstel omgevormd tot een gemeenschapsraad, en verliest bevoegdheden aan andere bestuursorganen, te weten aan de raad van toezicht, de cliëntenraad, de ondernemingsraad en aan een vrijwilligersraad. Bepaalde taken van het dagelijks bestuur gaan over naar de directie. Het overleg over deze voorstellen is reeds enige jaren gaande en beoogd wordt binnenkort goedkeuring te verkrijgen van het algemeen bestuur. De relatie tussen het algemeen bestuur en JMW lijkt sterk op de verhouding tussen een vennootschap en haar aandeelhouders. Wie zijn de aandeelhouders van JMW? Bij JMW vinden aandeelhouders hun pendant in de leden van het algemeen bestuur en de instellingen die hen hebben benoemd. Enerzijds is de samenstelling van het algemeen bestuur te herleiden tot de oorsprong van JMW als verzelfstandiging van de sociale taken van de drie joodse kerkgenootschappen; deze hebben derhalve als het ware in JMW geïnvesteerd en benoemen de meerderheid van de leden van het algemeen bestuur. Het aantal leden van het algemeen bestuur namens de kerkgenootschappen vormt een afspiegeling van de omvang van elk van hen. Anderzijds bestaat het algemeen bestuur uit vertegenwoordigers van tal van andere organisaties die eveneens actief zijn op het terrein van joodse sociale activiteiten, en kent het algemeen bestuur enkele vertegenwoordigers van de ondernemingsraad.¹²

Het werkkterrein van JMW raakt geheel joods Nederland. Dat betreft zowel aangesloten bij de kerkgenootschappen als niet-aangesloten. Bij de groep van niet-aangesloten gaat het deels om personen die banden onderhouden met of lid zijn van joodse sociale organisaties. Ook deze organisaties dienen in het algemeen bestuur van JMW vertegenwoordigd te zijn. De legitimatie van JMW en haar bestuursstructuur wordt versterkt door een breed samengesteld algemeen bestuur. Verantwoording afleggen aan drie of vier raden, waarvan de cliëntenraad, de ondernemingsraad en de vrijwilligersraad alleen deelbelangen behartigen, lijkt echter een weg, waarbij competentiekwesies onvermijdelijk zullen blijken of de taken van het algemeen bestuur zodanig worden gedecimeerd dat werke-

lijk representatieve verhoudingen zijn verlaten. Een volgende vraag is hoe een structuur met een dagelijks bestuur en algemeen bestuur zich verhoudt tot een raad van toezicht-model. Daarbij is autonomie van de directie ten opzichte van bestuurders van wezenlijk belang. Het spreekt voor zich dat voldoende ruimte gewenst is. Doch hoeveel ruimte is in dit geval nodig? In het verleden was sprake van besturen op afstand; nu lijkt een omslag naar afstandelijk besturen plaats te vinden. Onduidelijk is wat er mee gewonnen is om taken van het dagelijks bestuur naar de statutaire directie over te hevelen. Binnen de jaarlijkse begroting en het vastgestelde beleid op lange termijn zou een directie voldoende ruimte moeten hebben om de haar opgedragen taken onder toezicht van het dagelijks bestuur met succes ten uitvoer te brengen.

Bovendien is duidelijk, dat met de huidige snelle, eenvoudige en voordelige (elektronische) communicatiemiddelen een 'groot algemeen bestuur'¹³, mits op de juiste wijze en tijdig geïnformeerd, een waardevolle ondersteunende rol kan vervullen. Dat geldt zeker bij een betrekkelijk kleine gemeenschap met diepe betrokkenheid bij haar sociale activiteiten. Corporate governance-beginselen als transparantie en het afleggen van verantwoording aan de joodse gemeenschap zijn veel beter te verenigen met een bestuursstructuur van algemeen bestuur en dagelijks bestuur (vergelijk stemmen op afstand door aandeelhouders en proxy solicitation bij grote beursondernemingen¹⁴), dan met een raad van toezicht-model. Zo'n model zou eerder in aanmerking komen bij instellingen, waarbij professionalisering essentieel is voor goede besluitvorming zoals in de gezondheidszorg. Denk aan academische ziekenhuizen met budgetten en investeringen van honderden miljoenen euro's. JMW laat zich gelet op de aard van haar werkzaamheden en haar specifieke doelgroep daar niet mee vergelijken. Een heldere bestuursstructuur die de bestaande verhoudingen weergeeft en geen deelbelangen kan laten prevaleren, verdient derhalve de voorkeur.

4. Structuur ten behoeve uitvoering van restitutiegelden

Sinds 1997 is in een groot aantal landen onderzoek gedaan naar afhandeling van tegoeden van in de Tweede Wereldoorlog vervolgd joden. In Nederland heeft de Contactgroep Tegoeden Tweede Wereldoorlog, ook bekend onder de naam commissie-Van Kemenade, zich onder meer beziggehouden met de feitelijke systematiek van het na oorlogse rechtsherstel door Nederlandse financiële instellingen en een oordeel gegeven over het verloop van het rechtsherstel na de Tweede Wereldoorlog.¹⁵ De uitkomsten van het onderzoek hebben de basis gevormd

11. Hieraan lagten grondslag het rapport van de commissie Health Care Governance (zie noot 1).

12. I. Lipschits, *Tsedaka, een kalver eeuw Joods Maatschappelijk Werk in Nederland*, Zutphen: Walburg Pers 1997, p. 99 e.v., over het ontstaan van JMW en p. 127 e.v. over de bestuurlijke structuur.

13. Het aantal van 70 bestuursleden is natuurlijk niet 'in steen geschneden'. De mogelijkheid om het algemeen bestuur tot bijvoorbeeld 35 leden terug te brengen zou eveneens een optie kunnen zijn. Hetzelfde geldt voor het invoeren van kwaliteitscets, waarbij bestuurders afhankelijk van de omvang van de door hen vertegenwoordigde organisatie meerdere stemmen kunnen uitoefenen. Beide opties zijn evenwel beter dan het dagelijks bestuur en algemeen bestuur tot raad van toezicht en gemeenschapsraad om te bouwen.

14. Voorbeeld zou kunnen zijn het Communicatiekanaal Aandeelhouders dat de mogelijkheid biedt aan aandeelhouders om op afstand te stemmen en door middel van stemstructuurformulieren aan de besluitvorming deel te nemen zonder zelf of bij gemachtigde aan de vergadering deel te nemen, zie ook J.W. Wintter, 'Vennootschapsrecht en moderne technologie', in: *Practische van de Vereniging 'Handelsrecht' 2001*, Afscheid van papier - handelsrecht en moderne technologie, Deventer: Kluwer 2001, p. 105 e.v. Zie voorts de 'interactieve' contacten die door de overheid beplot, onder meer door minister van Bostel in NRC Handelsblad 2 december 2000.

15. Onder 'de paragraaf' van de commissie-Van Kemenade zijn deconcluseren verricht door de commissie-Kordes voor tastbare zaken, de commissie-Scholten voor financiële tegoeden, de commissie-Van Galen voor Indische tegoeden en de commissie-Ekkart voor kunst. De commissie-Van Kemenade heeft op 27 januari 2000 haar rapport gepubliceerd. Zie ook de website van het ministerie van Financiën, www.minfin.nl/onderAchtergrond_TegoedenTweedeWereldoorlog. Commissierapporten en relevante kammerstukken zijn op genoemde website te vinden.

voor enkele afzonderlijke akkoorden over restitutie, te weten akkoorden tussen het CJO en verzekeraars, de Nederlandse overheid en banken en effectenbeurs.¹⁶ Na een korte schets van de akkoorden (4.1, 4.2 en 4.3) zal vervolgens op de uitvoering van deze akkoorden worden ingegaan in het licht van corporate governance (4.4).

4.1. Verzekeraars

Het akkoord tussen het CJO en de Vereniging Verbond van Verzekeraars (Verbond) over de afhandeling van levensverzekeringen van in de Tweede Wereldoorlog vervolgd joden werd op 8 november 1999 bereikt. In hoofdzaak werd overeengekomen dat verzekeraars f 50 miljoen ter beschikking stellen. Van dit bedrag werd f 20 miljoen bestemd voor individuele uitkeringen van rechthebbenden op levensverzekeringspolissen, f 25 miljoen voor doelen te bepalen door de joodse gemeenschap en f 5 miljoen voor een virtueel monument.

Voor de afhandeling van individuele claims werd de Stichting Individuele Verzekeringsaanspraken Sjoa (Stichting Verzekeringsaanspraken) opgericht.¹⁷ Als bestuursleden van de stichting zijn door CJO en Verbond drie prominente juristen benoemd. Uitvoeringskosten van de stichting komen voor rekening van verzekeraars. Afsproken werd dat de na tien jaar nog aanwezige middelen van de stichting voor tweederde aan de joodse gemeenschap ter beschikking worden gesteld.

Ten aanzien van voornoemd bedrag van f 25 miljoen werd afgesproken dat het CJO de Stichting Joodse Oorlogstegoeden zou oprichten, waarin ook vertegenwoordigers van specifieke slachtofferorganisaties zitting zouden hebben. Na totstandkoming van de akkoorden met de Nederlandse overheid, banken en effectenbeurs is het bedrag toegevoegd aan de overige bedragen die beschikbaar kwamen voor restitutie (zie verder onder 4.4 hierna).

Stichting Verzekeringsaanspraken is op 9 november 1999 opgericht. Stichting Verzekeringsaanspraken kent een reglement op grond waarvan door het bestuur periodiek verantwoording dient te worden afgelegd.¹⁸ Tot dusver heeft Stichting Verzekeringsaanspraken geen verslag gepubliceerd. Voorzover bekend kampt Stichting Verzekeringsaanspraken met achterstand bij de behandeling van aanvragen. De achterstand zou het gevolg zijn van het grote aantal aanvragen en het vereiste grotendeels handmatig archiefonderzoek.

4.2. Overheid

De regering heeft op 21 maart 2000 haar standpunt gepubliceerd over het rechtsherstel na de Tweede Wereldoorlog. Op basis van de rapporten *Tegoeden Tweede Wereldoorlog* van de commissies-Van Kemenade, -Scholten, -Kordes en -Van Galen werden 'fouten en tekortkomin-

gen' geconstateerd. Het regeringsstandpunt impliceerde tevens een akkoord met het CJO over de uitstaande punten van de joodse oorlogstegoeden. Aan de joodse gemeenschap in Nederland werd een bedrag toegekend ad f 400 miljoen als 'de morele erfgenamen van de Nederlandse holocaust-slachtoffers'.¹⁹ De regeringsreactie vermeldt voorts dat van genoemd bedrag van f 400 miljoen '(...) in ieder geval f 50 miljoen aan projecten in het buitenland besteed (zal) worden'. De brief van de regering voegt daaraan toe: 'Het CJO staat er borg voor dat er voor collectieve joodse doelen in Nederland tientallen miljoenen beschikbaar gesteld zullen worden, hetgeen overeenkomt met de wens van de regering. De uitvoering zal plaatsvinden in een publiekrechtelijk kader.' Van belang voor de uitvoering is voorts de toezegging van de regering een stelpost ad f 50 miljoen voor de uitvoeringskosten op te nemen. Ook werd toegezegd dat de ter beschikking gestelde gelden onbelast zijn en geen invloed zullen hebben op inkomensafhankelijke uitkeringen.

4.3. Banken en effectenbeurs

Als laatste werd op 15 juni 2000 een principeakkoord bereikt tussen CJO, het Platform Israël en het adviescollege restitutie en verdeling CJO, en de Vereniging voor de Effectenhandel in opheffing, de Nederlandse Vereniging van Banken (banken) en Amsterdam Exchanges over de afhandeling van claims van joodse vervolgings-slachtoffers en hun nabestaanden als gevolg van de effectenroof door de nazi's tijdens de Tweede Wereldoorlog. Daarbij werd overeengekomen dat de beurspartijen f 264 miljoen vergoeden. Tegelijk werd het eerder bereikte, maar nog niet getekende akkoord met de banken over ondermeer slapende rekeningen getekend. Daarbij werd een bedrag van f 50 miljoen overeengekomen. Delen van deze bedragen zijn vooralsnog gereserveerd.²⁰

4.4. Uitvoering van de restitutieakkoorden

Na het sluiten van de akkoorden met de overheid, en met banken en effectenbeurs is een globale verdeling bepaald tussen gelden die individueel en collectief uitgekeerd worden, en een verdelingsvoorstel voor individuele uitkeringen uitgewerkt. Daarnaast heeft de uitvoeringsstructuur aandacht gekregen. In het regeringsstandpunt van 21 maart 2001 was sprake van uitvoering in 'een publiekrechtelijk kader'. Kort daarop specificeerde de Minister van Financiën dat tot 'een privaatrechtelijk rechtspersoon door de Staat opgericht'.²¹ Voor de verdeling aan individuele personen en aan collectieve joodse doelen in Nederland en in Israël is de Stichting Marogelden Overheid opgericht. Deze stichting is een zelfstandig bestuursorgaan onder toezicht van het ministerie van Financiën. De stichting voert tevens het beheer over de gelden die door de over-

16. De akkoorden zijn genoemd onder noot 5.

17. Zie ook de website www.stichting-sjoa.nl de website biedt belasting en actuele informatie.

18. Art. 7 Reglement Stichting Individuele Verzekeringsaanspraken Sjoa luidt: 'Het bestuur doet eenmaal per kalenderjaar en wel binnen zes maanden afsluitopdraven openbare mededelingen over zijn werkzaamheden en ervaringen.'

19. Brief van 21 maart 2000 van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, en de Ministers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Financien inzake het regeringsstandpunt over de Tegoeden Tweede Wereldoorlog (*Kamerstukken II 1999-2000*, 25 839, nr. 13, p. 9).

20. Voor de afhandeling van aanspraken onder de reserveringen (ten bedrage van respectievelijk f 5 miljoen en f 100 miljoen) worden opgericht Stichting Individuele Bankaanspraken Sjoa en Stichting Individuele Effectenaanspraken Sjoa.

21. Brief van 17 april 2000 van de Minister van Financiën (*Kamerstukken II 1999-2000*, 25 839, nr. 15), waarin verwezen wordt naar de procedure voor de oprichting van een privaatrechtelijke rechtspersoon onder art. 29 lid 1 Comptabiliteitswet. In het overleg met de vaste commissie voor Financiën en de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 28 september 2000 is tevens gereferencerd aan het raadplegen en akkoord van de Rekenkamer over de opzet en de financiële verantwoording. (*Kamerstukken II 1999-2000*, 25 839 en 27 420, nr. 19, p. 6).

heid ter beschikking zijn gesteld. De stichting kent drie Kamers, te weten Kamer I voor individuele uitkeringen, Kamer II voor collectieve joodse doelen ten behoeve van de Nederlandse-joodse gemeenschap in Nederland en Kamer III voor collectieve joodse doelen ten behoeve van de Nederlandse-joodse gemeenschap in Israël.

De gelden die onder de akkoorden met de banken, de effectenbeurs en de verzekeraars ter beschikking zijn gesteld, worden beheerd door de Stichting Individuele Maror-gelden. Namens beide stichtingen is door het Bureau Maror-gelden sinds eind 2000 de verdeling ter hand genomen. Aanvragen leiden tot een beschikking van de Stichting Maror-gelden Overheid, waarna de Stichting Individuele Maror-gelden een overeenkomstig besluit neemt.²²

De statuten van de Stichting Maror-gelden Overheid verplichten het bestuur periodiek verantwoording af te leggen aan het ministerie van Financiën over de uitvoering van de taak van het bestuur en over het financiële beheer. Het bestuur bestaat uit ten minste drie personen, van wie er twee worden benoemd door het CJO (in overleg met zijn Adviescollege Restitutie en Verdeling) en één bestuurslid door het Platform Israël. Indien het bestuur uit meer dan drie personen bestaat, worden de overige bestuursleden benoemd door het CJO en het Platform Israël gezamenlijk. De benoeming van de bestuursleden en hun plaatsvervangers geschiedt niet dan na goedkeuring van de Minister van Financiën.²³

Het bestuur van de Stichting Individuele Maror-gelden bestaat eveneens uit ten minste drie personen, door het CJO en het Platform Israël te benoemen. Het CJO (in overleg met zijn Adviescollege Restitutie en Verdeling) benoemt ook hier twee bestuursleden, en het Platform Israël benoemt één bestuurslid. Bestuursleden kunnen uitsluitend worden benoemd uit de leden van Kamer I of uit het bestuur van de Stichting Maror-gelden Overheid.²⁴

De voortvarende regie van het ministerie van Financiën c.q. de Minister van Financiën zelf is bij de totstandkoming van de individuele uitkeringsregels en de uitvoeringsstructuur van individuele uitkeringen van groot belang gebleken.²⁵ Op wezenlijke punten heeft het ministerie invloed verkregen. Daarbij is expliciet de verant-

woording van het bestuur van de Stichting Maror-gelden Overheid aan het ministerie geregeld. In de statuten van de Stichting Individuele Maror-gelden is echter geen verantwoordingsplicht uitgewerkt. Voor beide Maror-stichtingen is conform de kernpunten van corporate governance verantwoording afleggen en transparantie verschaffen aan de joodse gemeenschap van wezenlijk belang. Het CJO, dan wel de besturen van beide Maror-stichtingen rechtstreeks, hebben aan deze kernpunten nog niet voldaan. Informatie is wel beschikbaar op basis van de voortgangsrapportage van de Minister van Financiën en het jaarverslag van het Platform Israël.²⁶

In de voortgangsrapportage is tevens vermeld dat de uitkeringsreglementen voor uitkeringen voor collectieve doelen door verschillende werkgroepen worden uitgewerkt. De beoogde streefdatum, vóór zomer 2001, is niet gehaald. Genoemde uitkeringsreglementen vereisen goedkeuring door de Minister van Financiën en vaststelling door het bestuur van de Stichting Maror-gelden Overheid.

Ten slotte zal door de Stichting Joods Humanitair Fonds het door de regering toegekende bedrag ad f 50 miljoen ten behoeve van collectieve doelen buiten Nederland en Israël worden beheerd en uitgekeerd. De statuten van deze stichting en een uitkeringsreglement zijn in voorbereiding.

5. Slotopmerkingen

Corporate governance biedt voor bestuurlijk joods Nederland een groot aantal steunpunten bij het inrichten van tal van organisaties, stichtingen, verenigingen, organisaties opgezet voor specifieke werkzaamheden. In een aantal actuele situaties zijn de kernbegrippen van transparantie en het afleggen van verantwoording onvoldoende uitgewerkt. Dat geldt ook voor organisaties opgezet in samenwerking met de Nederlandse overheid of andere derden. Een aantal wezenlijke verbeteringen verdient daarbij aandacht. Hiervoor zijn slechts enkele voorbeelden aangeduid. Transparantie en het afleggen van verantwoording vormen richtsnoer voor verbeteringen.

22. Zie brochure van Bureau Maror-gelden, *Joodse tegoeden, toelichting op de regeling, de formulieren en de behandeling van uw aanvraag*, november 2000 en de website van het bureau www.joodsetegoeden.nl.

23. Art. 4 lid 1 en 2 en art. 5 lid 4c statuten Stichting Maror-Gelden Overheid.

24. Art. 4 lid 1 en 2 statuten Stichting Individuele Maror-Gelden, hetgeen tot een personele unie leidt tussen beide Maror-stichtingen.

25. Illustratief is de in het overleg met de vaste Kamercommissies gestudeerde taakverdeling tussen de bewindslieden van Financiën voor de joodse bevolkingsgroep, en VWS voor andere bevolkingsgroepen. De Minister van Financiën sprak van een 'betrekkelijk toevallige' verdeling van verantwoordelijkheden, die zo gegroeid is en het nauw overleg tussen beide ministeries, overleg vaste commissie, t.a.p. p. 9 en 10.

26. Vgl. Brief van 30 maart 2001 van de Minister van Financiën (*Kamerstukken II 2000/01, 25 839, nr. 24*), waarin verslag wordt gedaan van de eerste individuele uitkeringen in 2000, het aantal ingediende aanvraagformulieren en aanvullende verificatieformulieren, het aantal positieve en negatieve beschikkingen, en het aantal ingediende bezwaren. Het Jaarverslag 1999/2000 van het Platform Israël vermeldt gegevens over aanvragen van personen in Israël en beschikkingen per mei 2001.